

МЕДИЦИНСКИ УНИВЕРСИТЕТ – ПЛОВДИВ
ФАКУЛТЕТ „ОБЩЕСТВЕНО ЗДРАВЕ”

ЦЕНТЪР ЗА ДИСТАНЦИОННО ОБУЧЕНИЕ

ЛЕКЦИЯ № 1

Определение и същност на професионалните болести и трудовите злополуки

ЛЕКЦИОНЕН КУРС „ПРОФЕСИОНАЛНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ“

доц. д- М. Стойновска, д.м.

**Катедра „Хигиена, медицинска екология,
професионални заболявания и МБС“**

Въведение в професионалните заболявания

Професионалните болести са особена категория болести.

Професионални вредности/вредни фактори на работната среда наричаме:

Факторите на производствената среда или на трудовия процес, които оказват неблагоприятно въздействие на организма на работещите и при определена сила и продължителност на това въздействие са способни да предизвикат патологични състояния или определени нозологични форми на болести.

1. *Определение за професионална болест:*

Заболяване, предизвикано изключително или предимно от въздействието на вредните фактори от работната среда или на трудовия процес, и е включено в списъка на професионалните болести.

2. *Определение за трудова злополука:*

- **Трудова злополука е всяко внезапно увреждане на здравето станало през време и във връзка или по повод на извършваната работа, както и при всяка работа, извършена в интересна предприятието, когато е причинило неработоспособност или смърт.**

Трудова е и злополуката, станала с осигурен по чл. 4, ал. 1 и 2 от КЗСО по време на обичайния път при отиване или при връщане от работното място до: основното място на живеене или до друго допълнително място на живеене с постоянен характер; мястото, където осигуреният обикновено се храни през работния ден; мястото за получаване на възнаграждение.

Ако няма фатален изход, една трудова злополука/инцидент може да има следната прогноза:

- Пълно възстановяване
- Късни последствия и усложнения,
- Дори смъртен изход /след определен период от време/.

Това са всички травматични увреждания ако са довели до временна нетрудоспособност, инвалидност или смърт на работника станали по-време или извършване на работа.

Ако е станало по време на работа

През времето на почивките

Или когато работещия отива или се връща от работа (в рамките на един час).

Трудовите злополуки се делят на:

Аварийни – пострадалите са трима или повече.

Тежки – водят до загуба на трудоспособност над 50%.

Смърт

Обикновени

Всички останали

- **Трудовите злополуки се декларират чрез попълване на декларация за трудова злополука в четири екземпляра.**

3. *Исторически данни свързани с профпатологията.*

Отделни указания за влиянието на вредните условия на труд върху здравето се срещат в египетски, древногръцки, римски източници (Аристотел, Хипократ, Плиний, Лукреций, Гален). През XVI в. се появяват работи, специално посветени на професионалната патология (Агрикола, Парацелз) и XVII в. за белодробни заболявания на миньорите, оловно отравяне при топене на метали (Мартин Панс, Штокхаузен).

Но първият труд от 1700 г. - системно изложение на въпросите на труда, професиите и съответните професионални болести принадлежи на италианския учен **Бернардино Рамадини**.

Следващите 2 века са свързани с развитие на индустрията, открития и борба на работещите за добри условия на труд. Изследователи се посвещават на работа в профпатологията (Hirt, Bredford, Hamilton).

През 1910 г. в Милано е създадена първата специализирана клиника по професионални болести. Страните, които имат значителен опит в тази област са Русия, Финландия, Германия, Япония, Полша, България.

В началото на XX век на територията на МБАЛ „Царица Йоана” София, е създадено първото болнично отделение за лечение на белодробни болести при миньорите.

Първата Клиника по професионални болести в България е създадена с указ на правителството през 1947г. в София.

4. Класификация на професионалните болести.

I. Според увредената система или орган:

- Професионални болести на дихателната система.
- Професионални болести на сърдечно-съдовата система.
- Професионални болести на храносмилателната система.
- Професионални болести на кожата.
- Професионални болести на отделителната и репродуктивна система.
- Професионални болести на нервната система, зрителния и слуховия анализатор.

II. По етиологичен признак:

- Прахови професионални болести .
- Токсични професионални болести.
- Професионални болести от физични фактори.
- Професионални болести от въздействието на йонизираща и нейонизираща радиация.
- Професионални болести от биологични и инфекциозни агенти.
- Професионални болести от въздействието на работния процес.

5. Критерии и тестове за оценка на професионалния характер на болестта.

- Трудов стаж /документиран осигурителен стаж/
- Професионален маршрут
- Производствена характеристика, документацията по оценка на риска на конкретното работно място
- Здравното досие
- Клинична картина, резултати от общи и специфични изследвания
- Динамика на заболяването след елиминация на вредния фактор
- Да е включено в таблицата на професионалните заболявания
- Епидемиологичен критерий

6. Ролята на профилактичната медицина за ограничаване на професионалните увреждания.

- Професионалната патология е съставна част от трудовата медицина.

Не може да се постави правилна етиологична диагноза на професионално заболяване, без информация за качествена и количествена характеристика на професионалните вредности, на чието въздействие е подложен работника в настоящия и минали периоди, а също и колко продължително е било това въздействие.

- Трудовата медицина разработва система от оздравителни мероприятия като се ръководи от данните за професионална и обща заболяемост на работещите в определен бранш, предприятие, цех.

- Професионалната патология е свързана с общата клинична медицина, ръководи се от индивидуалните данни като наследствено предразположение, предшестващи хронични заболявания, хранене, битови условия и навици.

- ✓ Измененията в органите и системите, възникнали в резултат от въздействието на професионални вредности в редки случаи носят специфичен характер(силикоза, вибрационна болест).
- ✓ Повечето професионални болести протичат с известни на общата клиника синдроми, но се отличават със своеобразно развитие и протичане, както и с решаващо добър изход при прекъсване контакта с вредния фактор.

7. Основни нормативни документи, уреждащи административните процедури по професионални болести в Р България:

- **Наредба за установяване, разследване, регистриране и отчитане на трудовите злополуки** ДВ бр.6 от 2000 г.

- **Наредба за реда за съобщаване, регистриране, потвърждаване, обжалване и отчитане на професионалните болести**, приета с ПМС № 168 от 11.07.2008 г., Обн. ДВ. бр.65/22.07.2008 г.

- **Списък на професионалните болести**, публикуван с ПМС №175/16.07.2008г., обн. ДВ, Бр. 66/25.07.2008 г.

- **Наредба № 3 за задължителните предварителни и периодични медицински прегледи на работниците** ДВ бр.16 от 1987г.

- **Наредба за експертизата на трудоспособността** ДВ бр.61 от 2000г.

- **Закон за здравословни и безопасни условия на труд** ДВ бр.124 /1997г.

- **Наредба № 5 от 2006г. за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд** на работниците по срочно трудово правоотношение или временни трудови правоотношения. /ДВ бр. 43 от 2006г., изм. и доп.ДВ бр. 19 от 26.02.2013г. /

- **Целта на специалността „професионални болести“** е усвояване на необходимите теоретични знания и практически умения за осъществяване и осигуряване на квалифицирано и качествено диагностициране, лечение, експертиза, рехабилитация и профилактика на професионалните болести и заболяванията, свързани с работата.

- **Дефиниране на ключовите елементи на профилактичния и диагностично-лечебния процес на специалността „професионални болести“**
Признаването на професионално заболяване води до специфични юридически последици:
  - Право на еднократна компенсация за ПБ
  - Право на по-висока инвалидна пенсия за ПБ
  - По-високо заплащане за временна неработоспособност за ПБ
  - Право на компенсация за материални щети (храна, лекарства, специални диети и др.)
  - Право за компенсация за нематериални щети (болка и страдание)
  - Определена защита от КТ

Медицинската специалност "Професионални болести" третира следните по-големи елементи:

1. Профилактичен процес:

- Ранна диагностика на професионалните болести чрез предварителни и периодични медицински скринингови прегледи на рискови контингенти в предприятията, регламентирани от законодателството
- Активни взаимодействия със структурите по трудова медицина - определяне на рисковите контингенти, експонирани на агресивни професионални вредности и здравното им мониториране
- Участие в профилактични програми за професионално здраве, предвидени в нормативните документи по хармонизиране на националното законодателството с изискванията на ЕС, документите на Международната организация на труда (МОТ) и стратегиите на СЗО

- Динамично проследяване на предклинични професионални увреждания и диагностицирани професионални болести

- Изработване и прилагане на специализирани хигиенно-диетични режими според професионалната експозиция на рискови фактори с оглед повишаване на защитните сили на организма.

2. Диагностично-лечебен процес при експонирани на професионални вредности работещи лица :

1. Диагноза и лечение на професионалните болести, причинени от:

- неорганични и органични *химични агенти*

- *биомеханични* (статично физическо усилие и динамична физическа работа: физическо натоварване - ръчна работа с тежести, двигателно-монотонна работа, работа с голяма скорост, работна поза и др.; пренапрежение на говорния апарат, на зрителния анализатори) и физически фактори (шум -постоянен, променлив, хидродинамичен; локални вибрации предавани по ръката; общи вибрации, въздействащи върху цялото човешко тяло; повишено или понижено атмосферно налягане; прегряващ или преохладящ микроклимат; ултравиолетови, инфрачервени лъчения; електромагнитни полета; лазерни и йонизиращи лъчения - гама лъчи, рентгенови лъчи, йонизиращи частици)

- *биологични агенти* – бактерии, вируси, паразити, гъбички

- минерални *прахове* и влакна, металсъдържащи прахове, аерозоли, газове, дим и пари, материали и продукти със сложен състав.

2. Диагноза, лечение и рехабилитация на всички късни форми, усложнения и последици на признати професионални болести.

3. Диагноза и лечение на болести/състояния, които не са професионално обусловени, но са определени като заболявания, свързани с труда.

4. Медицинска експертиза на професионалните болести:

- потвърждаване или отхвърляне на професионален характер на заболяванията

- експертиза за професионален характер и при настъпила смърт, когато при аутопсия се установят данни за заболяване, включено в списъка на професионалните болести, по искане на наследниците и/или органите на предварителното производство и съда

- признаване на причинна връзка за късни последици и усложнения, обусловени от призната професионална болест, както и установяване на пълно излекуване на професионалната болест

- участие в оценката на трайно работоспособността, когато е налице професионален характер на обсъжданото увреждане.